

Ακολουθήσέ με
στο αρχαίο θέατρο
του Διονύσου

Εκεί που άρχισαν όλα...

Αν ο δρόμος σας ή η διάθεσή σας σας οδηγήσουν κάποια μέρα στον πεζόδρομο της Διονυσίου Αρεοπαγίτου, μην παραλείψετε να επισκεφθείτε το θέατρο του Διονύσου, ένα από τα σημαντικότερα αρχαία θεατρικά οικοδομήματα. Στο χώρο αυτό στη νότια πλαγιά της Ακρόπολης, πάνω από το ιερό του Διονύσου, του θεού που η λατρεία του γέννησε το αρχαίο δράμα, τον 5ο αι. π.Χ. δίδαξαν για πρώτη φορά τα έργα τους ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής, ο Ευριπίδης και ο Αριστοφάνης.

Η «διδασκαλία», όπως λεγόταν τότε η παρουσίαση των έργων στο κοινό, είχε αγωνιστικό χαρακτήρα. Γινόταν, δηλαδή, στο πλαίσιο θεατρικών αγώνων κατά τη διάρκεια των πενθήμερων εορτασμών των *Μεγάλων Διονυσίων*, της επισημότερης, αλλά και της δημοφιλέστερης γιορτής του θεού που πραγματοποιούνταν κάθε χρόνο από τις 9 έως τις 13 του μήνα Ελαφβολιώνα (τέλη Μαρτίου με αρχές Απριλίου).

Η μορφή που έχει βέβαια το θέατρο σήμερα δεν έχει καμία σχέση με την εικόνα του θεάτρου εκείνης της εποχής. Τότε ήταν πολύ διαφορετικό. Στη διάρκεια των εννέα περίπου αιώνων που χρησιμοποιήθηκε το θέατρο, από τις αρχές του 5ου αι. π.Χ. μέχρι και τον 4ο αι. μ.Χ., δεν θα μπορούσε να διατηρήσει την αρχική του μορφή χωρίς καμία αλλαγή. Όσο εξελισσόταν το αρχαίο δράμα, από τον 5ο αι. π.Χ. και μετά, σε διαφορετικούς τομείς κάθε φορά, τόσο προέκυπταν αλλαγές και στο ίδιο το θέατρο. Έτσι, καθώς γινόταν το δράμα όλο και περισσότερο αγαπημένο θέαμα, ήταν φυσικό να αυξάνεται με τον καιρό ο αριθμός των θεατών, άρα και η χωρητικότητα του θεάτρου. Ακόμη, όσο βελτιωνόταν το θεατρικό κτίσμα, τόσο μεγαλύτερες γίνονταν και οι απαιτήσεις για καλύτερη θέα και ακουστική. Κι όσο άλλαζαν στην πορεία των αιώνων οι ανάγκες και οι προτιμήσεις των ανθρώπων σε θεάματα, τόσο προσαρμοζόταν η μορφή του θεάτρου σε αυτά.

Η ιστορία του θεάτρου

Για όλους αυτούς τους λόγους, λοιπόν, οι Αθηναίοι δημιούργησαν διαδοχικά τρία θέατρα προς τιμή του θεού Διονύσου. Από το τελευταίο, που η οικοδόμησή του ξεκίνησε γύρω στο 350 π.Χ., προέρχεται κατά ένα μεγάλο μέρος και η σημερινή μορφή του μνημείου.

Δυστυχώς όμως ελάχιστα στοιχεία έχουν απομείνει από τα δύο πρώτα κτήρια, τα οποία δημιουργήθηκαν στις αρχές και λίγο μετά τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. αντίστοιχα. Έτσι, ενώ γνωρίζουμε αρκετά από τα έργα των μεγάλων δραματικών ποιητών που ανέβηκαν εκεί, λίγα πράγματα ξέρουμε για το χώρο όπου αυτά πρωτοπαρουσιάστηκαν.

Εικ. 1 Το αρχαίο θέατρο του Διονύσου στη νότια πλαγιά της Ακρόπολης.

Από το πρώτο θέατρο...

Ένα τραγικό γεγονός που συνέβη στις αρχές του 5ου αι. π.Χ. στάθηκε η αφορμή για τη δημιουργία του πρώτου θεάτρου του Διονύσου. Το θέατρο αυτό ήταν το πρώτο οικοδόμημα στην ιστορία του πολιτισμού που δημιουργήθηκε με αποκλειστικό σκοπό να φιλοξενεί θεατρικές παραστάσεις. Μέχρι τότε οι παραστάσεις δίνονταν σε έναν επίπεδο χώρο με το όνομα *ορχήστρα*, που βρισκόταν, σύμφωνα με τις πηγές, στην αγορά της πόλης. Εκεί τοποθετούσαν για τους θεατές *ίκρια*, δηλαδή ξύλινα καθίσματα. Κατά τη διάρκεια ενός δραματικού αγώνα τα ίκρια κατέρρευσαν και πολλοί από τους θεατές τραυματίστηκαν. Τότε, λοιπόν, το αθηναϊκό θέατρο απέκτησε μόνιμη εγκατάσταση δίπλα στο Ιερό του θεού Διονύσου. Η επιλογή ήταν ιδανική. Οι δραματικοί αγώνες, που αποτελούσαν μέρος των εορταστικών εκδηλώσεων προς τιμήν του θεού, τελούνταν σε ένα περιβάλλον που σχετιζόταν απόλυτα με τη λατρεία του. Η θέση όμως ήταν ιδανική και για έναν άλλο λόγο. Η φυσική κλίση που

σχημάτιζε το έδαφος ήταν ο καταλληλότερος χώρος για τους θεατές, ώστε να έχουν καλή θέα στα δρώμενα που πραγματοποιούνταν στο κέντρο της ορχήστρας.

Το πρώτο θέατρο πρέπει να ήταν πολύ απλό: στο κάτω μέρος του *κοίλου* ήταν πιθανότατα τοποθετημένοι ξύλινοι πάγκοι για τους επισήμους, οι υπόλοιποι θεατές όμως θα παρακολουθούσαν τις παραστάσεις καθισμένοι απευθείας στο χώμα της πλαγιάς. Μάλιστα, από τα κείμενα των πρώτων τραγωδιών φαίνεται ότι η *σκηνή* δεν ήταν απαραίτητη για τη θεατρική πράξη. Αν υπήρχε, θα ήταν πολύ απλή, κάτι σαν ξύλινη παράγκα, για να μπορούν οι μόλις δύο υποκριτές που υπήρχαν τότε να αλλάζουν γρήγορα κοστούμια και προσωπεία χωρίς να γίνονται αντιληπτοί από τον κόσμο. Φαίνεται πάντως ότι το 458 π.Χ. που ανέβηκε η *Ορέστεια* του Αισχύλου θα πρέπει να υπήρχε ένα απλό σκηνικό οικοδόμημα που θα έδινε την εντύπωση του ανακτόρου των Μυκηνών, στο οποίο εκτυλισσόταν η δράση του έργου.

Εικ. 2 Άποψη του θεάτρου από τον Βράχο της Ακρόπολης.

...στο θέατρο του Περικλή...

Λίγο μετά τα μέσα του 5ου αι. π.Χ., την εποχή της Λακμής της αθηναϊκής δημοκρατίας, ξεκίνησε με πρωτοβουλία του Περικλή η κατασκευή ενός νέου θεάτρου στη θέση του παλιού. Είναι, μάλιστα, πιθανό ότι το δεύτερο θέατρο του Διονύσου κατασκευάστηκε ταυτόχρονα με το ωδείο του Περικλή, που βρισκόταν δίπλα από το θέατρο. Όπως και να 'χει, η σημασία του είναι τεράστια, αφού δημιουργήθηκε την εποχή που το θέατρο αναδείχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα μέσα παιδείας των πολιτών.

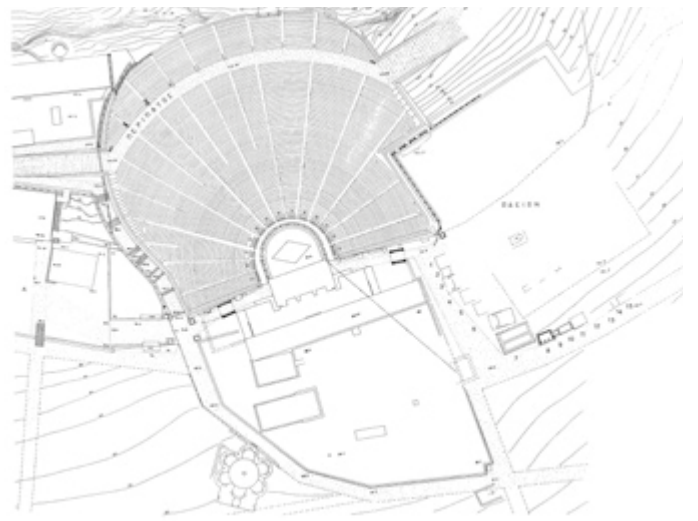
Το δεύτερο θέατρο ήταν και αυτό απλό στην κατασκευή του, φαίνεται όμως ότι έγινε μεγαλύτερο από το πρώτο. Στο κοίλο τα ξύλινα καθίσματα για τους επισήμους πρέπει να αντικαταστάθηκαν από μία λίθινη *προεδρία*, τιμητικά καθίσματα δηλαδή στην πρώτη σειρά, ενώ για τους υπόλοιπους θεατές θα κατασκευάστηκαν ξύλινοι πάγκοι. Ακόμη, από τις πηγές μαθαίνουμε ότι η σκηνή του θεάτρου είχε τρεις εισόδους στην πρόσοψη, τον τοίχο, δηλαδή, που έβλεπαν οι θεατές από το κοίλο, αλλά και επίπεδη στέγη πάνω στην οποία μπορούσαν να εμφανίζονται οι υποκριτές. Δεν γνωρίζουμε όμως αν ήταν φτιαγμένη από ξύλο ή πέτρα.

...και έπειτα στο θέατρο του Λυκούργου

Μετά από εκατό χρόνια περίπου, γύρω στο 350 π.Χ., ξεκίνησε η οικοδόμηση του τρίτου θεάτρου. Είναι γνωστό ως θέατρο του Λυκούργου επειδή, όταν ολοκληρώθηκε, ανάμεσα στο 340 με 330 π.Χ., άρχοντας των Αθηνών ήταν ο ρήτορας και πολιτικός Λυκούργος. Ο Λυκούργος, μάλιστα, αναπολώντας το κλασικό παρελθόν της Αθήνας, θέλησε να ενισχύσει το θεσμό του θεάτρου και για το λόγο αυτό παρήγγειλε την πρώτη επίσημη καταγραφή των έργων των τριών τραγικών ποιητών. Για να τους τιμήσει, έστησε στο νέο θέατρο τα αγάλματά τους. Εκτός από τους μεγάλους αυτούς ποιητές του 5ου αι. π.Χ. αργότερα τιμήθηκε και ένας ακόμη ποιητής του 4ου αι. π.Χ., ο κωμωδιογράφος Μένανδρος.

Το νέο θέατρο κατασκευάστηκε εξ ολοκλήρου με πέτρα και ήταν ένα τεράστιο έργο για την εποχή του. Το κοίλο μεγάλωσε εντυπωσιακά και έγινε επιβλητικό. Φανταστείτε ότι η πολιτεία χρειάστηκε να αγοράσει τα σπίτια δεκάδων κατοίκων, προκειμένου το κοίλο να επεκταθεί προς κάθε κατεύθυνση. Το σπουδαιότερο όμως είναι ότι η δημιουργία του θεάτρου αυτού υπήρξε σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη του θεατρικού οικοδομήματος. Η λίθινη μορφή του καθιερώθηκε σε όλα τα θέατρα που από εκείνη την εποχή και μετά άρχισαν σιγά-σιγά να χτίζονται σε κάθε πόλη και σε κάθε ιερό.

Στα ελληνιστικά χρόνια η σκηνή ήταν το μόνο μέρος του θεάτρου που άλλαξε, αποκτώντας, μάλιστα, μια εντελώς διαφορετική

Εικ. 3 Κάτοψη του θεάτρου και του ιερού του Διονύσου (Μ. Κορρές).

μορφή. Το 86 π.Χ. η επιδρομή των Ρωμαίων του Σύλλα προκάλεσε σοβαρές ζημιές στο κτήριο. Αργότερα όμως, στα χρόνια του αυτοκράτορα Νέρωνα, γύρω στο 60/61 μ.Χ., οι Ρωμαίοι έκαναν μετατροπές στο θέατρο, οι οποίες συνεχίστηκαν μέχρι και το τέλος της ρωμαϊκής περιόδου.

Εικ. 4 Γενική άποψη του κοίλου.

Εικ. 5 Οι χαμηλότερες σειρές του κοίλου με τα σωζόμενα εδώλια.

Εικ. 6 Ο θρόνος του Ιερέα του Διονύσου.

Στάση 1η: Το κοίλο

Το κοίλο (εικ. 4) είναι εκείνο το μέρος του θεάτρου που διατήρησε τα περισσότερα στοιχεία από την εποχή του Λυκούργου. Σήμερα σώζονται μόνο οι κατώτερες σειρές των λίθινων καθισμάτων του (εικ. 5). Ωστόσο, γνωρίζουμε ότι οι διαστάσεις του ήταν τεράστιες, αφού τα ίχνη των *κερκίδων*, των κάθετων τμημάτων, δηλαδή, στα οποία χωρίζονται τα *εδώλια*, φτάνουν μέχρι τη ρίζα του βράχου της Ακρόπολης. Τόσο, μάλιστα, εντυπωσιακά μεγάλο έγινε το κοίλο που έφτασε να ενσωματώσει ένα τμήμα του *Περιπάτου*, του δρόμου, δηλαδή, που κύκλωνε τους πρόποδες της Ακρόπολης. Ο δρόμος αυτός δεν είναι άλλος από τον οριζόντιο διάδρομο που βλέπει κανείς στο πάνω μέρος του κοίλου. Στην ουσία ο Περιπάτος μετατράπηκε σε *διάζωμα* χωρίζοντας το κοίλο σε δύο άνισα μέρη, το *θέατρο*, δηλαδή το κάτω τμήμα, και το πολύ μικρότερο *επιθέατρο* στο πάνω μέρος. Δημιουργήθηκαν, λοιπόν, τόσες πολλές θέσεις, που το θέατρο υπολογίζεται ότι μπορούσε να χωρέσει περίπου 16.000 θεατές. Φανταστείτε ότι τα θέατρα της Επιδαύρου και της Δωδώνης, που χτίστηκαν αργότερα, χωρούσαν αντίστοιχα 14.000 και 18.000 θεατές!

Αν κοιτάξετε προσεκτικά την κάτοψη του θεάτρου (εικ. 3), θα διαπιστώσετε μία ιδιαιτερότητα. Το σχήμα του είναι λίγο ασυνήθιστο σε σχέση με άλλα θέατρα. Ενώ, δηλαδή, τα εδώλια είναι κανονικά τοποθετημένα σε ημικυκλικές σειρές, το περίγραμμα που σχηματίζει το κοίλο είναι ασύμμετρο. Η ιδιομορφία αυτή προέκυψε από την ανάγκη να προσαρμοστεί το θέατρο στον διαθέσιμο χώρο, αφού στα δεξιά του βρισκόταν το ωδείο του Περικλή, ενώ στα αριστερά περνούσε ένας δρόμος που ενωνόταν με τον Περιπάτο. Έτσι, τα δύο άκρα του κοίλου αναγκαστικά περιορίστηκαν.

Πάντως, το πιο εντυπωσιακό στοιχείο στο χώρο των θεατών είναι οι εξήντα επτά θρόνοι της προεδρίας, δηλαδή της πρώτης σειράς των καθισμάτων. Σε αντίθεση με τα απλά εδώλια που φτιάχτηκαν από πέτρα, οι θρόνοι έγιναν μαρμαρίνοι και ιδιαίτερα πολυτελείς. Σε αυτούς κάθονταν οι ιερείς και οι δέκα άρχοντες της αθηναϊκής πολιτείας με το όνομα του καθενός χαραγμένο στην επιφάνειά τους. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει ο κεντρικός θρόνος που προοριζόταν για τον ιερέα του ναού του Διονύσου Ελευθερέως (εικ. 6). Έχει πλούσια διακόσμηση και το κάτω μέρος του φαίνεται να καταλήγει σε πόδια ζώου. Όταν σε μεταγενέστερους χρόνους αυξήθηκαν οι ανάγκες για κράτηση θέσεων, χρειάστηκε να δεσμεύσουν κάποια επιπλέον καθίσματα στις χαμηλότερες σειρές της κεντρικής κερκίδας χαράσσοντας στην επιφάνειά τους επιγραφές. Φαίνεται, μάλιστα, ότι ανάλογα με τις ανάγκες που υπήρχαν κάθε φορά έσβηναν τις προηγούμενες επιγραφές και χάραζαν καινούριες.

Στις πρώτες σειρές των καθισμάτων βλέπει ακόμη κανείς ορισμένα βάθρα που έχουν κι αυτά επιγραφές στην επιφάνειά τους. Προστέθηκαν στα ρωμαϊκά χρόνια και πάνω τους τοποθετούσαν αγάλματα αυτοκρατόρων, ρητόρων, ποιητών και άλλων σημαντικών προσώπων. Την ίδια περίοδο, το πιθανότερο στα χρόνια του αυτοκράτορα Αδριανού (117-138 μ.Χ.), φαίνεται ότι η προεδρία εφοδιάστηκε με ένα στοιχείο σπάνιο για τα ελληνικά θέατρα: σε οπές, τρύπες δηλαδή, που έχουν βρεθεί πρέπει να τοποθετούσαν ξύλινα δοκάρια· σ' αυτά πρέπει να στερεωνόταν μία τέντα για την προστασία των επισήμων από τον ήλιο.

Εικ. 7 Η ορχήστρα.

Στάση 2η: Η ορχήστρα

Σε αντίθεση με το κοίλο, η εντυπωσιακή **ορχήστρα** του θεάτρου (εικ. 7) είναι το αποτέλεσμα ριζικών επισκευών που έκαναν οι Ρωμαίοι και δεν θυμίζει σε τίποτα τη μορφή που θα είχε στην εποχή του Λυκούργου. Τότε ήταν μια απλή ημικυκλική χωμάτινη ορχήστρα, στην οποία οδηγούσαν οι **πάροδοι**, οι δύο διάδρομοι, δηλαδή, που ανοίγονται ανάμεσα στο κοίλο και τη σκηνή. Φαίνεται, μάλιστα, ότι στις δύο εισόδους υπήρχαν μαρμαρίνες πύλες. Γύρω στο 60/61 μ.Χ. όμως

η ορχήστρα πήρε σχήμα πετάλου και καλύφθηκε με πολύχρωμες μαρμαρίνες πλάκες. Οι αλλαγές όμως που έκαναν οι Ρωμαίοι δεν ήταν μόνο αισθητικές. Από κάποια στιγμή και μετά χρησιμοποίησαν το θέατρο για τα αγαπημένα τους θεάματα που δεν ήταν άλλα από αγώνες μονομάχων, παιχνίδια ναυμαχίας και θηριομαχίες. Έτσι, η ορχήστρα μπορούσε να μετατραπεί σε αρένα ή πισίνα. Γύρω απ' αυτήν τοποθέτησαν τον χαμπλό μαρμαρίνο τοίχο που βλέπει κανείς σήμερα, με σκοπό να είναι

ασφαλείς οι θεατές από τα άγρια θηρία. Για την καλύτερη προστασία τους, μάλιστα, πρέπει να τοποθέτησαν και κάγκελα. Επιπλέον, για τις ανάγκες των ναυμαχιών φαίνεται ότι έβαλαν στην ορχήστρα κονίαμα, ένα υλικό το οποίο έχει την ιδιότητα να συγκρατεί το νερό. Την ίδια περίοδο πρέπει να σκεπάστηκε με μαρμαρίνες πλάκες και ο αποχετευτικός αγωγός γύρω από την ορχήστρα, με σκοπό να διευκολυνθεί η χρήση της ως αρένας και πισίνας.

Εικ. 8 Αναπαράσταση της σκηνής του Λυκούργου (Σ. Γώγος).

Εικ. 9 Αναπαράσταση της ελληνιστικής σκηνής (Σ. Γώγος).

Στάση 3η: Η σκηνή

Κι ενώ τα προηγούμενα μέρη του θεάτρου είτε διατηρήθηκαν σχεδόν άθικτα στο πέρασμα του χρόνου είτε άλλαξαν σε μία και μόνο περίοδο, η σκηνή κάθε τόσο άλλαζε μορφή. Έτσι, τη σκηνή της εποχής του Λυκούργου διαδέχθηκε στα ελληνιστικά χρόνια ένα κτίσμα που άλλαξε και πάλι στα ρωμαϊκά χρόνια και μάλιστα δύο φορές. Δυστυχώς, από όλα αυτά τα κτίσματα μόνο μερικά τμήματά τους έχουν απομείνει. Παρά τις δυσκολίες, οι αρχαιολόγοι και οι αρχιτέκτονες που μελετούν το χώρο του θεάτρου μπόρεσαν να αναπαραστήσουν τη μορφή που θα είχε κάθε φορά η σκηνή, αν και με αρκετές υποθέσεις κάποιες φορές, ενώ δεν λείπουν και οι περιπτώσεις που οι απόψεις τους διαφέρουν.

Έτσι, ενώ από τη σκηνή του Λυκούργου μόνο τα θεμέλια έχουν σωθεί, και μόνο αυτό αποτελεί πολύτιμη πληροφορία που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι την εποχή εκείνη το κτήριο της σκηνής ήταν λίθινο. Το μήκος της, μάλιστα, έφτανε περίπου τα 50 μέτρα. Μπροστά από την πρόσοψή της θα είχε μία σειρά από κίονες και πίσω από αυτούς τρεις ή πέντε πόρτες που οδηγούσαν στο εσωτερικό της. Φαίνεται ακόμα ότι είχε και *παρασκήνια* στα δύο άκρα της, βοηθητικούς χώρους, δηλαδή, για την προετοιμασία των υποκριτών, αλλά και επίπεδη στέγη που θα χρσίσιμευε ως *θεολογείο*. Εκεί, δηλαδή, θα ανέβαιναν οι υποκριτές που υποδύονταν τους θεούς.

Η καινούρια σκηνή που απέκτησε το θέατρο στα ελληνιστικά χρόνια θα πρέπει να ήταν διώροφη. Καθώς, μάλιστα, την εποχή εκείνη ο ρόλος των υποκριτών είχε αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία, η προσοχή των θεατών ήταν στραμμένη σε αυτούς. Για να τους βλέπουν, λοιπόν, καλύτερα, μπροστά από τον πρώτο όροφο της σκηνής δημιουργήθηκε ένα *προσκήνιο*, μια στοά δηλαδή. Η επίπεδη στέγη του, το *λογείο*, που βρισκόταν στο ύψος του δευτέρου ορόφου, έγινε ο κύριος χώρος για την εμφάνισή τους.

Γύρω στο 60-61 μ.Χ. οι Ρωμαίοι δημιούργησαν μία νέα διώροφη σκηνή στη θέση της παλιάς. Μάλιστα, κατά τη συνήθειά τους να κατασκευάζουν εντυπωσιακά σκηνικά οικοδομήματα, η νέα σκηνή φαίνεται ότι ήταν πλούσια διακοσμημένη. Γλυπτά της μπορείτε να δείτε στο στέγαστρο που βρίσκεται λίγο πιο πάνω από την είσοδο του αρχαιολογικού χώρου. Για την εμφάνιση των ηθοποιών κα-

Εικ. 10 Το Βήμα του Φαίδρου.

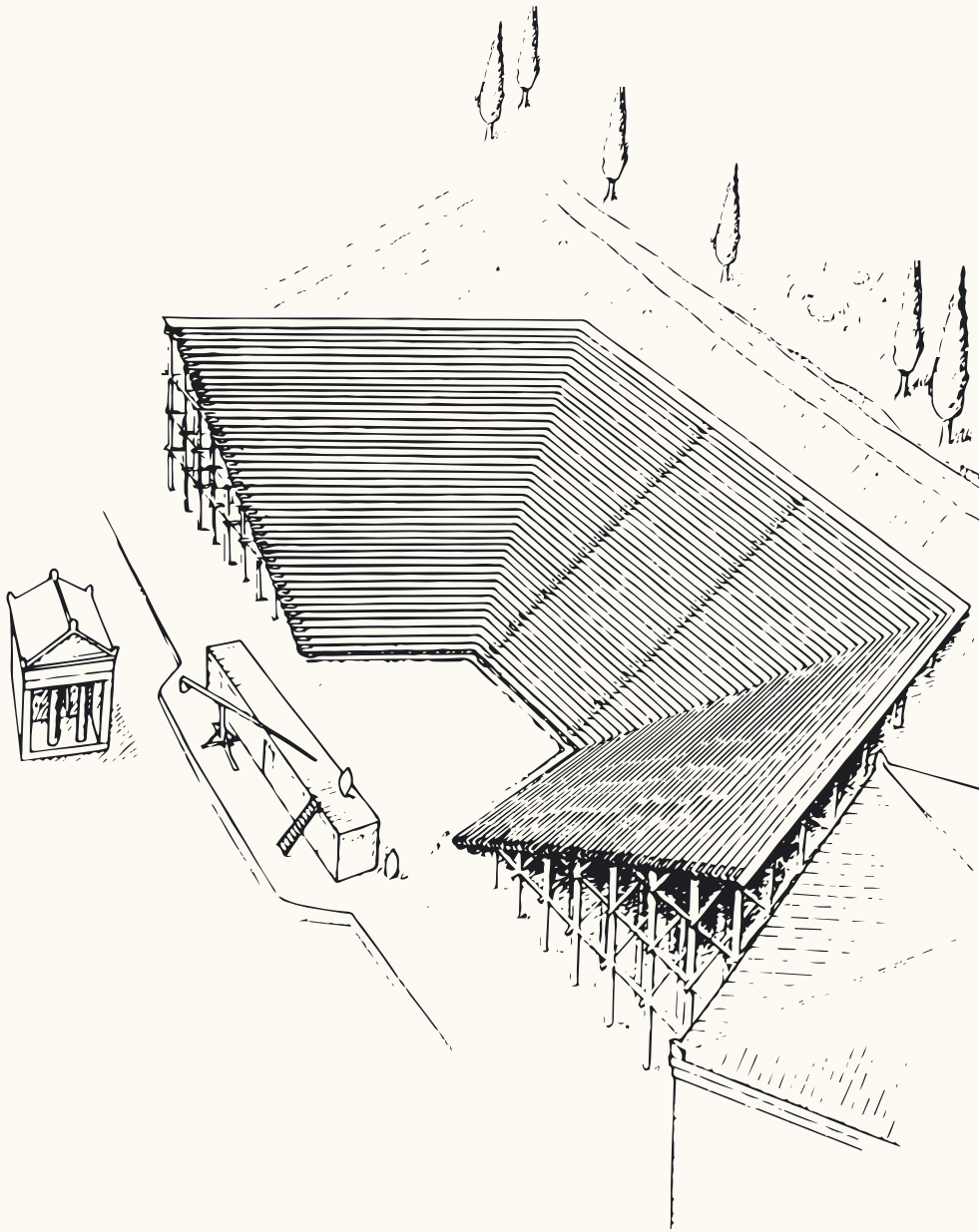
τασκευάστηκε μπροστά από τη σκηνή ένα χαμηλό και ευρύχωρο βάθρο.

Προς τα τέλη των ρωμαϊκών χρόνων έγιναν κάποιες ακόμη αλλαγές στο χώρο της σκηνής. Συγκεκριμένα, γύρω στον 3ο αι. μ.Χ., όταν το θέατρο είχε φτάσει σε παρακμή, μπροστά από τη σκηνή κατασκευάστηκε ένα ψηλό λογείο. Είναι γνωστό ως «Βήμα του Φαίδρου» και τμήματά του σώζονται μέχρι σήμερα (εικ. 8). Ήταν ένα βάθρο όπου ανέβαιναν οι ρήτορες για να αγορεύσουν, διακοσμημένο με ανάγλυφες πλάκες που απεικόνιζαν σκηνές από τους μύθους του Διονύσου. Ανάμεσά τους θα δείτε να ξεχωρίζουν δύο καθιστοί άντρες. Είναι Σάτυροι, ακόλουθοι του θεού.

Από τότε μέχρι σήμερα

Μετά από μια τέτοια λαμπρή ιστορία, στο τέλος της αρχαιότητας το θέατρο εγκαταλείφθηκε και έπεσε στην αφάνεια. Μάλιστα, μεγάλες ποσότητες πέτρας αφαιρέθηκαν προκειμένου να χρησιμοποιηθούν σε καινούριες κατασκευές. Σταδιακά οι στρώσεις χώματος που το κάλυψαν το έσβησαν και από τη μνήμη των ανθρώπων.

Κι έτσι, στα νεότερα πια χρόνια, η θέση του θεάτρου ήταν άγνωστη. Τελικά, το 1841 το μνημείο εντοπίστηκε και μετά από είκοσι περίπου χρόνια, το 1862, Έλληνες και Γερμανοί αρχαιολόγοι ξεκίνησαν τις ανασκαφές για την αποκάλυψή του. Τα ίχνη του έρχονταν σταδιακά στο φως, μέχρι που στο τέλος του 19ου αι. το θέατρο αποκαλύφθηκε εντελώς. Πολλά χρόνια αργότερα, μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 1970, ξεκίνησαν οι πρώτες εργασίες για τη συντήρηση και τη στερέωση του θεατρικού κτίσματος, με σκοπό να προστατευθούν όσα τμήματά του κινδύνευαν άμεσα. Η ανάγκη προστασίας του οδήγησε το 1984 στην συγκρότηση ειδικής επιστημονικής επιτροπής, αρμόδιας για το μνημείο. Το έργο της συνεχίζει από το 2002 μία νέα επιτροπή. Επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων, αρχαιολόγοι, αρχιτέκτονες και συντηρητές που εργάζονται στο θέατρο προσπαθούν να προσθέσουν χρόνο και ζωή στο μνημείο, στο πλαίσιο των εργασιών που στόχο έχουν την αποκατάσταση, την ανάδειξη και την προστασία του. Λόγω της κατάστασής του όμως το θέατρο δεν χρησιμοποιείται για θεατρικές παραστάσεις ή άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Εικ. 11 Αναπαράσταση του θεάτρου του Διονύσου στο β΄ μισό του 5ου αι. π.Χ. (J. Ch. Moretti).

Και κάτι ακόμα...

Για τη μορφή που θα είχαν τα δύο πρώτα θέατρα του Διονύσου, οι απόψεις των ερευνητών μοιράζονται σε δύο κυρίως ομάδες: οι πρώτοι πιστεύουν ότι θα είχε κοίλο ημικυκλικό και ορχήστρα κυκλική, ενώ σύμφωνα με τη δεύτερη ομάδα το θέατρο πρέπει να είχε ορθογώνιο ή σχεδόν ορθογώνιο σχήμα. Δυστυχώς τα ίχνη που έχουν αφήσει πίσω τους δεν μπορούν να δώσουν μια ξεκάθαρη απάντηση. Είναι γεγονός όμως πως πολλά από τα πρώτα θέατρα που έχουν βρεθεί τόσο στην Αττική όσο και σε άλλες περιοχές του ελληνικού κόσμου έχουν ευθύγραμμο κοίλο και ορχήστρα (βλ. έντυπο «Από το ξύλο στην πέτρα. Η εξέλιξη του θεατρικού οικοδομήματος στην αρχαιότητα», σελ. 12).

Βιβλιογραφία

Βαλαβάνης, Π. (2009), «Σύντομο περίγραμμα της έρευνας για το Διονυσιακό θέατρο», στο συλλογικό έργο: *Θέατρο και κοινωνία στη διαδρομή της ελληνικής ιστορίας, Μελέτες από μια ημερίδα προς τιμήν της Α. Ραμού-Χασιάδη* (σελ. 83-109), Αθήνα: Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών - Ινστιτούτο του Βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα.

Γώγος, Σ. (2005), *Το Αρχαίο Θέατρο του Διονύσου*, Αθήνα: Μίλτος.

Δρούγου, Στ. (2011), «Η διπλή έννοια του θεάτρου. Η πολιτική και η τέχνη», στο: Αδρύμη-Σισμάνη, Β. (επιμ.), *Αρχαία θέατρα στη Θεσσαλία* (σελ. 17-22), Αθήνα: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Θεσσαλικών Σπουδών - Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου - Διάζωμα.

Εργασίες Αποκατάστασης στο θέατρο του Διονύσου (2009), ΥΠ.ΠΟ.-Τ.Δ.Π.Ε.Α.Ε. Επιστημονική Επιτροπή Θεάτρου και Ιερού του Διονύσου - Ασκληπιείου Νοτίου Κλιτύς Ακροπόλεως, Αθήνα: ΥΠ.ΠΟ./Τ.Δ.Π.Ε.Α.Ε. - Διάζωμα.

Moretti, J.-Ch. (2009), *Θέατρο και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα* (3η έκδ.), μτφρ. Ε. Δημητρακοπούλου, Αθήνα: Πατάκη.

Παπαθανασόπουλος, Θ. (1993), *Το ιερό και το θέατρο του Διονύσου*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Wiles, D. (2009), *Το Αρχαίο Ελληνικό Δράμα ως Παράσταση: Μια Εισαγωγή*, μτφρ. Ε. Οικονόμου, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Πηγές από το διαδίκτυο

Διαδικτυακός τόπος Σωματείου «Διάζωμα»: http://www.diazoma.gr/gr/Page_04-01_AT-001.asp

Διαδικτυακός τόπος Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού: http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=10341

Προέλευση εικόνων

Εικ. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 10: Εφορεία Αρχαιοτήτων Αθηνών

Εικ. 3, 8, 9, 11: Γώγος, Σ. (2005), *Το Αρχαίο Θέατρο του Διονύσου*, Αθήνα: Μίλτος.

Συντονισμός έργου: Μαρία Λαγογιάννη, Δρ Αρχαιολόγος
Σουζάνα Χούλια - Καπελώνη, Αρχαιολόγος
Σχεδιασμός περιεχομένου - γενική επιμέλεια: Έλενα Μπαζίνη, Αρχαιολόγος
Γραφιστική & καλλιτεχνική επιμέλεια: Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας
Κείμενα: Μαρία Αγγελάκου, Αρχαιολόγος
Ηλεκτρονική επεξεργασία: Ειρήνη Σταυριανού, Γραφίστας
Παιδαγωγική επιμέλεια: Χρύσα Αθανού, Εκπαιδευτικός
Διορθώσεις κειμένων: Βιολέττα Ζεύκη, Αρχαιολόγος - Μεταφράστρια

ISBN: 978-960-386-225-3

©2015 Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη

Το έργο «Σχεδιασμός και παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη της σημασίας του θεάτρου στην αρχαιότητα και σήμερα» (κωδικός MIS 339817) υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση" και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ